

גיטין עה

משה שווערד

1. עין מראה מקומות לדף עד:

2. דבר יעקב מסכת גיטין דף עה עמוד א

א' רד"ה מכלל וכו' וגבי גט דאיסורא הוא לא תקין הלל - [1] משמע שבשאר ממון תקין. והרא"ש והרשב"א כתבו היכא דתקין תקין, [2] משמע שרק בבתי ערי חומה תקין ולא בשאר דיני ממון.

3. רא"ש על גיטין פרק ששי - סימן ז

תנן התם בראשונה היה נטמן ביום י"ב חדש ... הא דשקיל וטרי רבא בנתינה בעל כרחו לאו לענין מתנת חנם איירי דמילתא דפשיטא היא דאינו זוכה בעל כרחו ולענין פריעת חוב פשיטא דהוי פרעון ומיפטר אם זרק לו חובו בפניו בעל כרחו וכן נמי לענין פקדון דתנן בפרק הגוזל בתרא (דף קיח.) הלוי מחבירו או הפקיד אצלו ביישוב לא יחזיר לו במדבר הא ביישוב מחזיר לו אפי' בעל כרחו אלא הכא מיירי בדבר שהוא זקוק לקבל מחבירו וחבירו יש לו לזכות בדבר אחר כנגדו כגון גט על תנאי דמאתים זוז ובתי ערי חומה. והא דלא חייש רבא בקושינות דרב פפא משום דסבירא ליה דאם איתא דבעל כרחו הויה נתינה בפניו הוא הדין נמי שלא בפניו ולא היה צריך הלל לתקן ואי משום ליחודי מקום שיתן שם המעות אפשר שיזכה לו על ידי אחר. איכא דאמרי ... בעל העיטור ז"ל כתב (במאמר ג) בשם רב האי גאון ז"ל דהלכתא כלישנא בתרא דרבא וסבר רב האי דחשיב דברי רבא עיקר אע"ג דרב פפא בתראה הוא משום דרב פפא לא בא לחלוק על רבא אלא נשא ונתן בדבריו כתלמיד בפני רבן והקשה לו בלשון ודלמא ואף לעצמו לא היה הדבר ברור ורבא לא חשש להשיבו כדפרישית לעיל והרמב"ם ז"ל (פ"ח מה' גירושין) כתב דספק מגורשת הויה וטוב להחמיר:

4. חדושי הרשב"א על מסכת גיטין דף עה/א

תמיה לי אשמעתין אמאי לא דקו מקרא דנתינה בעל כרחו הויה נתינה, דהא גבי אשה כתיב (דברים כד, א) ינתן בידה, וקיי"ל (לקמן עז, א) דמתגרשת בעל כרחא. ומסתברא דלא אמר נתינה בעל כרחו לא שמה נתינה, אלא בנתינה שמפסיד בכך המקבל מה שהוא שלו. ...

5. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף עה עמוד א

נתינה בעל כרחו. כתב בחדושי הרשב"א, הא דנתינה הגט ודאי מועיל בע"כ אף על גב דגם בזה כתיב "ונתן", זהו משום דהאשה היא "קנין כספו, והיא קנויה לו, ולא הוא קנוי לה. וא"ל לחייבו בעל כרחו שתשאר אשתו ויהא משועבד לה. ולכן יכול לגרשה בע"כ. וכך גם פרעון חוב מהני בע"כ דמלוה, שא"א לחייב את הלוי בעל כרחו להשאר חייב.

6. רש"י על גיטין דף כ/ב

והנייר - כל הנייר אני מעכב לעצמי:

אינה מגורשת - [1] דכיון דהנייר שלו לא נתן לה כלום דנמצאו אותיות פורחות באויר:

7. רמב"ם יד החזקה הלכות גירושין פרק ח

(יד) הרי זה גיטין והנייר שלי אינה מגורשת [2] שאין זה כריתות על מנת שתתני לי את הנייר הרי זה גט ותתן:

8. גליוני מנחת חן

אבל רמב"ם (פ"ח גירושין) כ' דכשמישיר נייר אי"ז כריתות דאגידא ב' כיון שהגט נשאר ממנוא דמגרש. וק' א"כ בכותב גט על נייר שלה ליכא חסרון כריתות, דהא לא אגידא גט זה לבעלה כלל.

9. מאירי על גיטין דף כ/ב

הרי זה גיטין והנייר שלי אינה מגורשת ואין זה דומה לטס של זהב ולאיסורי הנאה [1] דבהנהו גיטה קאי גבה אבל בזו הרי זקוקה להחזיר את הנייר ואין כאן נתינת גט לידה אותיות פורחות הוא דיהב לה אבל אם אמר על מנת שתחזירי לי את הנייר הרי זו מגורשת ותחזיר שהרי מכל מקום בשעת נתינה שלה הוא והחזרה אינה אלא תנאי אמר לה ...

10. ספר קצות החושן על חו"מ סימן ר

[ה] עד שישכיר לו מקומו - ונסתפקתי בראובן שנתן שטר מתנה לשמעון על ביתו, ונתן השטר תוך ביתו ואמר לו הנני נותן לך הבית עם השטר מתנה שבתוכו, מי נימא כה"ג חצירו ומתנתו באין כאחד, דכה"ג אמרו ר"פ הזורק (גיטין עז, ב) חצירה, מה שקנתה אשה קנה בעלה, ומסיק יד דעבד כיד רבו אלא גיטו וידו באין כאחד, וה"נ חצירה וגיתה באין כאחד, והרי בשעה שזרק לה הגט תוך חצירה עדיין אינו חצירה אלא ע"י הגט נעשה חצירה, וכמו גבי עבד דנעשה ידו ע"י הגט שחרור, וה"נ נעשה חצר דשמעון ע"י השטר מתנה שבחצר. ולאחר העיון נראה פשיטא דכה"ג אינו זוכה דכיון דהחצר והשטר עדיין לא יצא מרשותו איך יזכה בו המקבל ומאין יהיה לו להמקבל זכיה בביתו ובשטר. והא דאמרין גבי גט חצירה וגיתה באין כאחד, [2] נראה דגט שאני, דגט אשה ודעבד לא בעי זכיה שזכה דרך זכיה כיון דאשה ועבד בע"כ ואין זכיה בע"כ אלא ודאי דגבי אשה לא בעי רק ונתן בידה וכן בעבד, וליכא תורת זכיה והקנאה בע"כ, ומה"ט נמי נראה בהא דקי"ל כתבו על איסורי הנאה כשר, ואע"ג דליכא תורת זכיה כלל באיסורי הנאה וכמ"ש הרשב"א בתשובה (סי' תרב) ע"ש. וזה דלא כדברי ריב"ש דס"ל דיש זכיה באיסורי הנאה, אלא ודאי משום דגירושין בע"כ לא בעי זכיה כלל אלא ונתן בידה.

11. דבר יעקב מסכת גיטין דף עה עמוד א

הגרש"ש [גיטין סימן ה] מקשה מאי שנא מכתב גט על איסורי הנאה שהוי גט [כדאיתא לעיל כ א]. ובשלמא לפי הרמב"ם ניהא, דלגבי איסור הנאה כיון שאינו מעכב הגט לעצמו הוי כריתות, אבל לפי רש"י קשה שגם בגט שכתוב על איסור הנאה לא יהיב לה מידי. וכן מקשה המאירי [לעיל כ ב].
[3] ומתריץ הגרש"ש שרק מכירה והפקר לא שייך באיסוה"נ, שא"א להקנות איסוה"נ, אבל מצד הקונה יכול הקונה לזכות באיסוה"נ, ופליג על הקה"ת [סימן ר - ה] שסובר שאין בכלל זכיה באיסוה"נ.

12. גליוני מנחת חן

בגמרא ת"ר הרי זה גיטין והנייר שלי אינה מגורשת וכו'. עי' קהילות יעקב (סי' ח') הק' לפי"ד הקצות (סי' ר') שחידש דדין גיטו וידו באין כאחת זה רק בתורת גט ושחרור, ולא בתורת שטר קנין ומתנה, דבגט א"צ לקניית הנייר, רק סגי במעשה נתינה לחוד, וראי' שהרי מתגרשת בעכ"ח.

וק' א"כ למה הרי"ז גיטין והנייר שלי אינה מגורשת, הא לא בעינן שתזכה בהנייר, וכן אמרי' דגט על איסוה"נ כשר.

ותי' דהיכא דמצד נתינתו אין עיכוב מקרי שפיר נתינה. אבל במשייר הנייר לעצמו שמצד הבעל מעוכבת מלזכות או לא חשיבא נתינה.

או י"ל דגם כשמגרשה בע"כ או באיסוה"נ, מ"מ שפיר קונה האשה את הגט ממילא, דהתורה זיכתה לה בעכ"ח, וא"כ מתנאי הגירושין לזכות את הנייר, כמו כל שטר קנין.

ועי' קהילות יעקב (סי' י"ג) על מה שפירש"י (דף כ') דלכך אינה מגורשת, דכיון דהנייר שלו, לא נתן כלום דנמצאו אותיות פורחות באויר, פי' דנהי דמשייר הנייר לעצמו, מ"מ הרי עכ"פ האותיות נתן לה, א"כ אפשר שגם זה מקרי נתינה, לזה קאמר דנתינת אותיות בלא נייר אינו כלום דהו"ל אותיות פורחות באויר. ועכ"פ לפירש"י עיקר הפסול, דבעינן נתינה ולא מידי יהב לה.

13. רש"י על גיטין דף עה/א

מאי שנא רישא כו' - קא סלקא דעתיה על מנת לאו מעכשיו הוא כרבנן דפליגי עליה דרבי והוי כמו לכשתחזירי לי הנייר ליהוי גט וא"כ אמאי מגורשת הא בשעת גירושין לאו מידי נקיטא:

14. חדושי הרשב"א על מסכת גיטין דף עה/א

הכא נמי אפשר דמפייסי ליה בדמי. מדקאמר אפשר דמפייסי ליה, ולא קאמר הכא במאי עסקינן בדפייסא ליה בדמי, משמע דכיון דאפשר לה לפיוסיה אע"ג דלא פייסיה ליה מגורשת. וק"ל [אימת] (אין) הוי גיטא לכי מהדרא לה גיטא, ההוא שעתא הא הדר גיטא למריה, ואפשר לפיוסיה בדמיה מאי קא מהני לה. לפיכך נ"ל דה"פ אפשר דמפייסיה ליה בדמי וכיון דאפשר ליה כי קתני מגורשת בדפייסיה ליה:

15. ריטב"א על גיטין דף עה/א

ואמר רב חסדא רשב"ג היא דאמר תתן לו את דמיה ה"נ אפשר דמפייסא ליה בדמים. וקס"ד השתא דאפי' היכא דאיתיה יש לו לקבל (לו) דמים מדינא, אבל בע"כ לא, דאי לא שמעינן מהא דנתינה בע"כ הויא נתינה, אלא הכא איירי כשהיא נותנת לו דמים והוא מקבל אותם ברצונו, דאילו לרבנן דאמרי אצטלית דוקא אינה מגורשת ולרשב"ג למאי דס"ד השתא מגורשת, ומדאמרין דדוקא כרשב"ג אתיא ולא כרבנן שמעינן דרבנן לא באיצטלית שהוא דבר חשוב דוקא פליגי אלא ה"ה בכל דבר ואפי' בנייר כי הכא, וכיון שכן אם אמר ה"ז גיטך ע"מ שתחזירי לי את הנייר ונשרף או נאבד אינה מגורשת לרבנן דקיי"ל כותיהו דנייר דוקא, ושלא כדברי הרב בעל העטור שכתב שאם נשרף או נאבד שנותנת לו דמים, שזה אינו וכדכתיבנא:

16. תוספות מסכת גיטין דף עה עמוד א ד"ה לאפוקי הכא

לאפוקי הכא דמעשה קודם לתנאי - [1] פי' בקונטרס דר' מאיר ור' חנינא לא פליגי אלא בכפלות כדקאמרין התם טעמא דהוצרך לאומרו שאלמלא כן יש במשמע שאף בארץ כנען לא ינחלו [2] וקשה דבפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף צד.) משמע בהדיא דפליגי רבנן נמי אר"מ במעשה קודם לתנאי ...

17. שערים מצויינים בהלכה

והא שכתבו התוס' דאיכא ג' ענינים, (א) יש מקומות דבעינן תנאי גמור, ולר"מ תנאי כפול, (ב) יש מקומות דלא בעינן אלא גילוי דעת, (ג) יש מקומות דאפי' גילוי דעת לא בעינן, עי' מה שכתבנו בענין זה במס' כתובות (צז. ד"ה זכין, וד"ה והלכתא זכין) שביארנו הדברים.

18. רמב"ם יד החזקה הלכות אישות פרק ו

(יד) יש מקצת גאונים אחרונים שאמרו שאין אדם צריך לכפול תנאו אלא בגיטין וקידושין בלבד אבל בדיני ממון אינו צריך לכפול ואין ראוי לסמוך על דבר זה שכפילת התנאי עם שאר הארבעה דברים מתנאי בני גד ובני ראובן למדו אותן חכמים (במדבר ל"ב) אם יעברו בני גד וכו' ואם לא יעברו ותנאי זה לא היה לא בגיטין ולא בקידושין וכזה הורו גדולי הגאונים הראשונים וכן ראוי לעשות. [השגת הראב"ד - וכן הורו גדולי הגאונים וכן ראוי לעשות א"א כבר כתבנו הטעם בספר משפטים כדברי האחרונים]:

19. מאירי על קידושין דף סא/א

וכן יש מחלוקת בין הגאונים בדיני התנאי שלדעת גדולי הפוסקים וגדולי המפרשים לא הוצרכו תנאי כפול ושאר הדינין שהוזכרו אלא בגיטין וקידושין וגדולי המפרשים פירשו הטעם מפני שרוב הקנאות שבממון יש בהם קנין וכל קנין כמעכשיו וכמו שאמרו בבתרא פרק מי שמת שבהקנאה אינו צריך שיכתוב מהיום אלמא כל קנין כמהיום דמי ויש שפירשו הטעם שהרי מצינו בממונות שהולכין בהם אחר אומדנא דמוכח ואם אומד המוכיח וגלוי הדעת מעכבין כל שכן תנאי אף על פי שאינו כפול ואף על פי שגדולי המחברים מביאים

ראיה לומר שאף בדיני ממונות כן ומצד שתנאי בני גד ובני ראובן בממון היה לדעתו אין כאן ראיה שכל שעל פי הדבור ורוח הקודש באיסורין הן

20. ספר ארץ הצבי
SEE MM#35

21. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף עה עמוד א
תנאי כפול וכו'. והיינו דללא שהתנה התנאי כהלכתו, הוי התנאי בטל, והמעשה קיים. ומשום דכל מה שאפשר להתנות לבטל המעשה, חידוש הוא דילפינן לה מבני גד ובני ראובן, ולכן בעינן דומיא דב"ג ובני ראובן, אבל מה שאינו דומה א"א ללמוד שמועיל בו תנאי, והמעשה קיים. (תוס' כתובות נ"ו. ד"ה הרי).

22. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף עה עמוד א
כשהמעשה קיים חייבת לקיים התנאי מדין תשלומי שכירות
היכא שלא התנה כהלכות משפטי התנאים דהדין הוא דהתנאי בטל והמעשה קיים, ומ"מ חייב הוא לקיים התנאי. וכמבואר ביבמות (ק"ו א) בתנאי דחליצה ע"מ שתתן לך מאתיים זוז, דהתנאי בטל ואף על גב דאינה נותנת לו, החליצה קיימת, כיון דהוי מלתא דליתא בשליחות וליתא בתנאי. ומ"מ חייבת ליתן לו המאתיים זוז "כשאר שכירות דעלמא" (ל' רש"י). והיינו חיוב בדיני ממונות עבור חליצתו. והיינו דכל תנאי שקיים, הרשות ביד המקבל לבטל תנאו, ויפקע המעשה. אבל היכא שהתנאי בטל והמעשה קיים, חייב לקיים התנאי מדין תשלום על עבודת העושה המעשה. (עקצוה"ח רמ"א, ט'). וכך כאן שאמר "ע"מ שתחזירי לי את הנייר", כשלא התנה במשפטי התנאים, דהתנאי בטל, ומגורשת מיד. אבל חייבת אח"כ להחזיר לו הנייר תשלום על מה שנתן לה הגט, וגירשה. אלא שחיוב זה הוא אחר שכבר חל הגט, דהא זהו כל שכרו תשלום על מה שגירשה, וחלו הגירושין.

23. חזון איש |אבן העזר נ:ו|

ו) כ' הרא"ש בתשובה כלל מ"ו דתנאי חידוש הוא ומן הדין אין צרכו לתנאי לצטל המעשה, וכ"מ לי' החוס' כתובות נ"ו א', אבל הרשב"א גיטין ע"ה הק' בשם תו' היאך מתקיים המעשה בשביל שאין התנאי כהלכתו הא מ"מ ידעינן דעתו שאין רגלו בקיום המעשה, וצשלמא צת"כ י"ל שלימדה תורה שאין דעתו לצטל המעשה אבנ' צמעשה קדם לתנאי והן קדם לנאו לא שייך לחלק, וסיים דשמא יש יתור ללמדנו כמו צת"כ, דאמר קדושין ס"א ז' דלר"מ מיותר בארץ כנען ללמדנו דצעינן צעלמא ח"כ [ומש"כ מהרש"א צרש"י ס"א ז' ד"ה למה, אינו מוצן דהא צאמת כיון דכתיב ונאחזו צתוככם, הוי תנאי כפול צמעשה דצ"ג וצ"ר, ול"ל בארץ כנען, וע"כ ללמדנו צכל התורה צכל ללמוד מהאי תנאי, וזה כונת רש"י, דהכא צצ"ג וצ"ר לא יתישב בארץ כנען למה לי, אפי' אי נימא צר"מ דלת"כ קאחא שכבר הוכפל התנאי, וזה כונת רשב"א וכ"כ צר"ן צסוגיא ס"א].

ונראה דאחר גזכ"כ ל"ק להו דשפיר יודעינן כל ישראל שיש דינים צתנאי וכל שרונה להתנות הונך אלל חכם שילמדנו להתנות כדין ואס לא חקר לדעת משפט התנאין גמר צלצו לצטל התנאי אס לא יכ"י כדין, אללא דקשיא להו שאין למידין מצ"ג וצ"ר אללא מה שמסתבר וע"כ שיש יתצב. ומכל מקום למדנו מדבריהם שגזכ"כ

ציעול התנאים שאינן כהלכתן, חלל ציעול המעשה מפני שלא נתקיים התנאי לאו חידוש הוא.

24. תוספות מסכת גיטין דף עה עמוד ב ד"ה דתנאי ומעשה
 תנאי ומעשה בדבר אחד - פירוש שהתנאי סותר המעשה דאין הגט חל אלא אחר שנתקיים התנאי ואז אין
 הגט בידה אבל הילך אתרוג זה במתנה על מנת שתחזירהו לא הוי תנאי ומעשה בדבר אחד דס"ל על מנת
 כאומר מעכשיו והמתנה חלה מיד ויצא בו מיד כשיבא לידו.

25. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף עה עמוד א
 מתנה ע"מ להחזיר באתרוג
 חוץ מערב וצידן. אמנם מבואר בגמ' לעיל (ע"ד ב) דדוקא בגט משום דלצעורה קמכוין. אבל בממון כה"ג מועיל
 נתנת הדמים, כדקיי"ל הלכתא כרבה דאתא מטרא צריך לשלם דהא לא אצטריך. והנותן אתרוג לחבירו ע"מ
 שתחזירהו לו, דקיי"ל החזירו יצא, לא החזירו לא. כתב הרא"ש (סוכה פ"ג סי' ל"א) בשם בעל העיטור
 דאע"ג דבעלמא מועיל חזרת הדמים, אבל באתרוג צריך להחזיר האתרוג דוקא. שכך דעתו של הנותן
 שיחזיר דוקא האתרוג מפני שצריך לו לצאת בו יד"ת. ואם לא החזיר לא יצא. עכ"ד. משמע מדבריו
 דדוקא משום שצריך לו לצאת ידי חובתו, אבל אם יש לנותן אתרוג אחר בביתו שמקיים בו מצותו, יכול
 להחזיר הדמים ככל תנאי שבממון דאמרי' מה לי הם מה לי דמיהם. (וכ"כ הבה"ל (תרנ"ח, ד) ד"ה אפי').
 אמנם בשו"ת הריב"ש לא משמע כן. אלא לעולם דעתו שיחזיר לו דוקא האתרוג.

26. גליוני מנחת חן

בגמרא דאמר רב חונא אמר רב כל האומר על מנת
 כאומר מעכשיו דמי. עי' חי' ר' שלמה, וקובץ שיעורים ח"ב (סי'
 מ"ב), וראשי שערין גיטין דין תנאי כפול.

תנאי כפול אי בעינן מחלוקת ר"מ ורבנן ואילו בעינן שאר
דיני תנאים, א) תנאי קודם למעשה, ב) תנאי בדבר אחד ומעשה
בד"א, ג) הן קודם ללאו. לפי רש"י גם רבנן מודי דבעינן שאר
דיני תנאים.

ולתוס' הכל מחלוקת ר"מ ורבנן, ורק לר"מ בעינן כל
משפטי התנאים.

ואם בתנאי דע"מ דהוי כמעכשיו אי בעינן משפטי התנאים.

א) לפי רמב"ם (פ"ו אישות), רי"ף, גאונים, דבע"מ לא
בעינן משפטי התנאים, דהוי מעכשיו, רק באם בעינן משפטי
התנאים. וראב"ד מסביר כיון דחל מעכשיו ומגביל המעשה מועיל
אפי' בלא דיני תנאים.

ב) אכן ר"ן עיי"ש, ורמב"ן ורא"ש דאפי' בע"מ בעינן
משפטי תנאים, ור"ן מביא ירושלמי דמוכח כן.

ג) הנה מסוגי' דידן דמיירי בע"מ שתחזירי, ואפ"ה שקיל
וטרי בדיני תנאים, א"כ לכא' משמע דגם בע"מ בעינן דיני תנאים
כ' קרבן נתנאל, דזה גופי' תי' רב אשי דע"מ כמעכשיו, ולכך

27. פסקי רי"ד מסכת גיטין דף עה עמוד ב

אתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע אם לא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא גט. פ"ה הכי צריך למימ' אם מתי יהא גט מהיום או מעכשיו, דאי לא אמ' הכי הוה ליה גט לאחר מיתה ...

28. שערים מצויינים בהלכה

אלא מכח תקנת שמואל דאתקין בגיטא דשכ"מ, ועשה כן לרווחא דמילתא, דחשש שאם יהיה תנאי שאינו כפול, ויהיה ב"ד דס"ל כר"מ, ויכשירו הגט אע"פ דאיכא תנאי ולא נתקיים, ובעיקר הדין אין צריך שיהיה כפול, הלכך בגיטין וקידושין אם לא כפל התנאי ולא נתקיים חוששין לה, ואין מחזיקין אותה לא במגורשת ולא שאינה מגורשת, ואסורה לינשא לאחר, כ"כ במגיד משנה (אישות פ"י הי"ד). ולהרמב"ם דס"ל דהלכה כר"מ, א"כ מאי תיקן שמואל, וכתב הרמב"ם (גירושין פ"ט ה"כ) דתיקן שיכפלו ג' פעמים, אם לא מתי לא יהיה גט, ואם מתי יהיה גט, ואם לא מתי לא יהיה גט, כדי שיהיה תנאי כפול, ויהא הן קודם ללאו, וגם לא יקדים פורענותא לנפשיה, כדאיתא בגמ' הכא. ועי' ברמ"א (אהע"ז סי' קמה ס"ה) דיאמר לשון זה דוקא, ולא יאמר אם אמות אם לא אמות, מאחר שהוא לשון חכמים.

שם ע"ב אתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע כו'. הנה בענין תנאי דבני גד ובני ראובן, דס"ל לר"מ דכל תנאי שאינו כמו תנאי שלהם אינו תנאי, איכא ראשונים דס"ל כר"מ, וכן פסק הרמב"ם, ויש ראשונים דס"ל כרבנן, ודוקא ר"מ הוא דס"ל כן, ועי' במס' עירובין (יג:) דלא קבעו הלכה כר"מ שלא יכלו לעמוד על דבריו, ולכן מדינא אין צריך תנאי כפול.

29. שערים מצויינים בהלכה

בפיו תחילה לפורעניות. ומצינו כעין זה במס' ברכות (יט.) ומובא בשו"ע (יו"ד סי' שעו ס"ב) דלא יאמר אדם לא נפרעתי כפי מעשי או כיוצא בדברים אלו, שאל יפתח פיו לשטן. וכן עו"ש (ס.) הנכנס למרחץ אומר כו', אמר אביי לא לימא איניש ואם יארע כי דבר קלקלה ועון תהא מיתתי כפרתי, דלא ליפתח פומא לשטן, ועי' ברמב"ם (ברכות פ"י ה"כ) ובשו"ע (אורח סי' רל ס"ג). ומה"ט פסק במג"א (סי' רלט ס"ז) דלא יאמר וידוי שכ"מ קודם השינה. וכן

לא מקדים איניש פורענותא לנפשיה. פי' דמוכרח לומר דבר זה, ואעפ"כ לא יקדים

ועי' בלקט יושר [תלמיד התרה"ד, אורח סי' קלד] דכתפלת ר"ה, ועל המדינות בו יאמר, יש להקדים איזו לשלום, ואח"כ איזו לחרב, וכן איזו לשובע איזו לרעב, דלא מקדים איניש פורענותא לנפשיה. ועי' במנהגי מהרי"ל (מוסף ר"ה) דהנוסח כתפלת ונתנה תוקף, מי ירום ומי ישפל.

30. תוספות מסכת גיטין דף עה עמוד ב ד"ה מת הבן

מת הבן או מת האב ה"ז גט - [1] פי' בקונטרס מת הבן בתוך ב' שנים משמע שרוצה לומר דאם לא הניקה ושמשה כלל דלא הוי גט וכן משמע בפירושו בגמרא גבי בשלמא לרבא כו' אלא לרב אשי כו' ואין נראה דאם מת האב כשישמשתו יום אחד פשיטא דהוי גט כיון ששימשו עד שמת דמה יש לה לשמש יותר וליכא למימר דאשמועינן אף על פי שמת קודם הוי גט דלא בעינן שתשמשו כל ימי חייה דהא ודאי לא בעינן דאי הוה בעינן לא הוה גט דאין זה כריתות כדאמרינן בפרק בתרא (לקמן דף פג): כל ימי חייה אין זה כריתות [2] אלא נראה לרבינו יצחק לפרש דמת קודם שהניקה ושימשה כלל דלא איכווין אלא להרווחה ולא לצעורה והא לא איצטריך ואפי' לרב יוסף דאמר לעיל והא לא דלה יש לחלק דהכא מסתמא אם היה יודע שימות אביו או בנו לא היה מקפיד בתנאו אבל התם אדרבה אם היה יודע דאתי מטרא לא היה משכירו כלל.

31. תוספות מסכת גיטין דף עה עמוד ב ד"ה כלל אמר

כלל אמר רשב"ג כל עכבה שאינה הימנה ה"ז גט - הקשה ה"ר אלחנן א"כ אמאי קאמר רבא לעיל דנתינה בעל כרחו לא הויה נתינה ולא הוי גט והא עכבה אינה ממנה והלכה כרשב"ג במשנתנו ועוד מאי שנא מת האב או הבן ממחולין לך דבעי למימר דאפילו לרשב"ג אינה מגורשת וי"ל דהכא ודאי להרווחה בעלמא עשה כן וכיון שמת ולא איצטריך הוי כאילו נתקיים התנאי אבל התם שתנאי לי מאתים זוז בדעתו שיקבלם ולבסוף כשאינו רוצה לקבלם לא נתקיים התנאי ...

32. דבר יעקב מסכת גיטין דף עה עמוד ב

[יג] תד"ה כלל וכו' והלכה כרשב"ג במשנתנו - הרי"ף כתב דאין הלכה כרשב"ג בהא. וכ"פ הרמב"ם [גירו' ח - כ] והרע"ב. ומבארים הרשב"א והר"ן דהכלל כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו, לאו דוקא הוא. הרא"ש מביא מחלוקת, הרי"ף פסק שאין הלכה כרשב"ג, ור"ת ור"י פוסקים בכל מקום הלכה כרשב"ג במשנתנו. ולפי הרי"ף שזכר אין הלכה כרשב"ג, לא קשה קושית תוס'.

המצפה איתן כתב דרבא [בע"ז סט א] לית ליה האי כללא דהלכה כרשב"ג במשנתנו, וא"כ אין קושיה מרשב"ג על רבא.

=====

33. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף עה עמוד ב

הן קודם ללאו. ביאורו
לאפוקי הכא דלאו קודם להן. ידועה הקושיא שמקשה מכאן הט"ז בהקדמה ליו"ד על התוס' קידושין ס"ב.
(ד"ה בשלמא), שהקשו בשבועת הסוטה שמשביע הכהן תחילה אם לא שכב הנקי ואם שכב חנקי, הרי שמזכיר תחילה לאו קודם להן. ותי' דהן תחילה נקרא מה שאנו מעוניינים בו, ולכן סוטה שאנו רוצים שיתקיים דברים שלא שכב איש אותה, וזהו הן. וקשה עליהם מסוגיין דהא הוא רוצה שלא ימות ולא תתגרש, וא"כ יחשב התנאי ד"אם לא מתי לא תתגרשי" שהוא ההן. ויקדימונו תחילה, ותי' החת"ס דדוקא כשנעשה מעשה, אזי אפשר לחושבו הן. וכהא ד"אם לא שכב" דכתיב "ונקתה ונזרעה זרע", והיינו שנפקדת בבנים וכו', משא"כ כאן אם לא ימות הרי לא נעשה כלום אלא נשארת אשתו כבתחילה, בזה א"א להחשיבו הן אף על פי שאנו מעוניינים בזה. וביתר ביאור, דהרי בסוטה מטרת ההשקאה היא לטהרה מחשד וקינאי בעלה וכמו שארז"ל, שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים כדי להשכין שלום בין איש לאשתו, וא"כ ע"כ המטרה שלפנינו הוא ההן שטהורה היא, ומשא"כ בגט על תנאי המטרה להצילה באם יקרה משהו, ואם לא יקרה דבר הרי א"צ כלל את הגט.

34. ספר אגרא דכלה - פרשת מטות

ויענו בני גד ובני ראובן לאמר את אשר דיבר י"י לעבדיך כן נעשה. צריך לתת לב מהו הלאמר, גם מ"ש את אשר דבר י"י וכו', היכן דיבר, הגם שודאי משה לא עשה מדעת עצמו עכ"ז למה דברו הלשון הזה כיון דלא פורש מאמר הש"י והרי לעיל אמרו עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה, כאשר אדני דבר, וגם אומרים כן נעשה, כן מיותר, והוה להו למימר נעשה. והנראה דהנה חז"ל למדו מכאן דיני תנאי על פי דת ודין תורתנו הק' תנאי כפול וקודם למעשה והן קודם ללאו [נדרים יא.], והנה הדינים הללו בודאי אדון הנביאים למדם

מפיו ית' בקיבולו כל התורה, וזכו בני גד ובני ראובן שיתחדש הלכה על ידם ותהיה מבוארת לישראל, והנה בראותם דכפל משה התנאי באומרו הן קודם ללאו, הבינו דכן הוא הדין בתנאי לדורות עולם, כי ללא צורך לא הוכפל התנאי בדבריו בכאן, ואזי קיימו וקבלו על עצמם להתנהג כן בדיני תנאי לדורות עולם, וז"ש ויענו בני גד ובני ראובן לאמר, לדורות הענין הדין הזה, את אשר דיבר י"י אל עבדך, להתנהג כן בהלכות תנאי, כן נעשה בכל התנאים שיזדמנו לידנו, ע"כ אמרו כן, ר"ל בדוגמת התנאי הזה, כי לגופא לא הוצרך לך לכפול התנאי, כי כשאנחנו נעבור חלוצים וכו' אז ואתנו אחזת וכו', והכפל ממילא מובן, ועל כרחך הוא ללמד דעת משפטי התורה:

35. ספר ארץ הצבי

למשפחותיו הי' רק עפ"י גורל, ולא היו צריכים לאור"ת. ועפ"י פשוטו נראה בכונתו, דהחלוקה ליחידים, שהי' רק בתורת דיני ממונות, ככל חלוקת השותפין דעלמא, היה רק עפ"י גורל פשוט, משא"כ החלוקה לשבטים, שמלבד מה שהיתה חלוקה בדיני ממונות, כנ"ל, הי' ג"כ חלוקה מתורת איסור והיתר — בתורת גמר המצוה דכיבוש הארץ, ולדין זה המיוחד — חלוקה שבתורת מצוה, הוצרכו לעשות אף עפ"י אורים וחומים, נוסף על מה שהי' ג"כ עפ"י גורל.

ועד"ז נראה לבאר כונת הראב"ד בהשגתו לפ"ג מוזכיה ומתנה ה"ח, שכתב הרמב"ם, ורבתי הורו שאין צריך לכפול התנאי, ולהקדים הן ללאו, אלא בגטין וקידושין בלבד (ולא בדיני ממונות), ואין לדבר זה ראייה. וכתב ע"ז הראב"ד, אע"פ שאין ראייה לדבר, זכר לדבר, וטעם גדול יש לדבר, ואיך יתכן דזה מוכר קרקע... ואומר איני מוכרו אא"כ יעשה לי כך וכך, ונוציא אותו מידו, ולא עשה בו מה שהתנה עליו... ונחלת בני גד ובני ראובן לא היתה מוחזקת ביד ישראל וכו'. כלומר, דסובר הראב"ד, דבדיני ממונות אין צורך לכל משפטי התנאים, דכל תנאי שמטיל מהני מדין טעות², דע"מ כן לא הסכים להקנות את ממונו לחברו. אבל בתנאי בני גד וב"ר, שלא היתה חלוקת הארץ רק סתם ענין של חלוקת ממון בעלמא, אלא שהיתה ג"כ חלוקה בתורת איסור והיתר, ובתורת גמר המצוה דכיבוש הארץ, וכנ"ל, בכגון דא בודאי בעינן לכל משפטי התנאים, דומיא דגטין וקדושין. [וכמדומה לי ששמעתי ד"ז מכב' מו"ר, שיחי']

רט

סימן ל'

נפרדות היו בחלוקת א"י לשבטים: הא' מדין חלוקת היורשים בתפוסת הבית, הדומה לכל שאר חלוקת שותפים דעלמא, והוא דין מדיני ממונות. ולאחר החלוקה שייך חלק זה של א"י לשבט זה, וחלק האחר — להשבט השני וכו'. אבל אין זה פועל שיקרא חלק זה „חלקו של יהודה“, והחלק האחר — „חלקו של בנימין“. דבעלות בכל התורה כולה אינה פועלת שום חלות שם בעצם החפצא, אלא היא דין יחס וזיקה שבין הבעלים והממון, שממון זה שייך לראובן, וממון זה שייך לשמעון¹.

וב', דין נוסף נאמר בחלוקת א"י, שאז — בשעת החלוקה — נגמרה מצות וירשתם אותה וישבתם בה. ועי' רמב"ן בהשמטות למנין העשין לספה"מ צ' להרמב"ם מ"ע ד' שמנה ד"ז לאחת מתרי"ג מצוות הגוהגות לדורות. ואפילו נתפוס דלא כהרמב"ן, שאין זאת מצוה לדורות, לכבוש את הארץ אלא רק לדור בארץ, מכ"מ לשעתה — בימי יהושע — בודאי היתה זאת מצוה גמורה, ורק ע"י הכיבוש והחילוק להשבטים, נתקיימה מצוה זו.

והשוה דברי הראב"ד שבשט"מ לב"ב פרק יש נוטלין (דף קכא), [והו"ד בחי' הגר"ח להל' שכנים], שרק חלוקת הארץ לשבטים היתה עפ"י אורים וחומים, משא"כ חלוקת כל שבת ושבת

בתרו"מ מן התורה, שהרי הרמב"ם בעצמו הסביר (פ"א מתרומות ה"ה) דכל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה, כיון שגלו בטלה קדושתן. וטעם זה לא שייך לגבי ירושלים, שהרי כתב (בפ"ו מבית הבחירה הט"ז) דלגבי קדושת המקדש וירושלים דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. והקשה בזה הגרצ"פ פרנק, זצ"ל, דאדרבא הו"ל למימר, דפירות הגדלים בירושלים תמיד היו פטורים מתרומ"ע, אפילו בתקופת בית ראשון, דקיי"ל (כתובות כה). דבי"ד שנה שכבשו וחלקו עדיין לא נתחייבו בתרומ"ע, ובירושלים הרי קיי"ל כדעת חכמים דר' יהודה (יומא יב.) דלא נתחלקה לשבטים, ונמצא שירושלים תמיד נשארה במצב של שאר א"י באותן י"ד השנים, שהרי מעולם לא נתחלקה לשבטים. (עי' הר צבי זרעים ח"א ריש סי' טז.) והנראה לומר ביישוב קושייתו, עפ"י דברי החוס' יומא (שם ד"ה ירושלים), תימא, דבפרק איזהו מקומן אמרינן, דקין דרומית מזרחית של המזבח לא היה לו יסוד, לפי שלא היה בחלקו של טורף. וא"כ, למ"ד ירושלים לא נתחלקה לשבטים, מאי שנא דשאר מקומות של המזבח היה להם יסוד, ומזרחית דרומית לא היה לו יסוד. ועיי"ש מה שתי' בדוחק.

והנראה לומר ביישוב קושייתם, דב' הלכות